

Зоран Милосављевић
Институт за политичке студије, Београд

СУБЈЕКТИ МЕЂУНАРОДНИХ ОДНОСА

Сажетак

Још је Платон утврдио да се политика може и мора учити ради општег добра политичке заједнице. Глав-но поље античке политике била је политичка заједница. Тај психолошки осећај веће заштићености кад смо са неким и кад нас води, неко ко зна пут, као и први бедем су темељи прве политичке заједнице. Проживљено искуство заједничтва у породици и племену доприноси да човек прихвати полис као политичку заједницу. На то их натерује и егзистенцијална нужност.¹⁾ Аутор овог текста жели да укаже на важност у разумевању функционисања политичких заједница као кључног фактора у данашњој - модерној политичкој сфери позиционирања, нарочито малих земаља које по свему судећи не припадају лиги супер-сила, налазе се у облику транзиције које су обично последица деловања истих, или пак морају да буду спремне на адекватно препознавање деловања супер-сила, као и спремности да благовремено реагују, тј. делују како бих у модерном глобалном политичком систему нашле своје место. На тај начин, боре се за своју егзистенцију, пре свега егзистенцију свог народа. У свом аргументу аутор приказује настајање политичких заједница, као и потребу развоја међународног права и међународних односа. За детаљније проучавање политичких заједница скреће пажњу на важност дипломатске историје,

* Истраживач, ИПС Београд

** Овај текст је рађен у оквиру пројекта: “Друштвене и политичке претпоставке изградње демократских институција у Србији”. (149057Д) финансиран од стране Министарства за науку и технолошки развој Републике Србије.

1) Проф. др Драган Симеуновић, Увод у политичку теорију, Институт за политичке студије, 2009., стр.

политичких аспекта односа међу државама, важност међународних заједница као регулатора светског мира и успешност у томе, појаве међузависности и повезаности држава и народа.

Кључне речи: Заједница, политичка заједница, међународно право, међународне заједнице, дипломатска историја, међузависност, држава друштво, друштвени односи, народ, савези, суверенитет, самоопредељење, правна доктрина.

НАСТАЈАЊЕ ПОЛИТИЧКИХ ЗАЈЕДНИЦА И ПОТРЕБА РАЗВОЈА МЕЂУНАРОДНОГ ПРАВА

Историјски преглед развоја међународног права је вишеструко интересантан са становишта проучавања еволуције научне мисли, развоја политичких заједница и у широј области међународних односа. Прво, ради се о дисциплини која се у овој области најраније развила и релативно доста рано достигла ступањ изграђене научне дисциплине. Друго, у процесу њеног развоја и формирања она је пратила и одражавала еволуцију међународних односа и политичких заједница. Треће, у оквиру доктринарних расправа о међународно правним питањима захватана су, мада маргинално, и питања из политичке области, као што су праведни и неправедни рат, мир, суверенитет, самоопредељење, савези, међународне организације и др. Четврто, развијена међународно-правна наука — њена доктрина, научно-документациона грађа и методологија — припремили су у одређеној мери (можда више него остале сродне дисциплине) терен за појаву науке о међународним односима у XX веку и проучавање савремених политичких заједница.

Елементи међународног права и међународних односа политичких заједница се, у специфичном и фудименталном виду, појављују још у доста давним временима — у античкој Грчкој и Риму, као и у средњовековној Европи.

Међутим, с обзиром на ступањ материјалног развоја и природу и структуру тих друштвених формација сасвим је разумљиво што у целом том историјском периоду није остварен прогресиван развој и што није дошло до формирања ни позитивног међународног права ни међународноправне доктрине. Тек у такозваном новом веку,

тј. са почецима настајања грађанског друштва и капитализма, као и са процесом настајања суверених националних држава, развија се и пракса међународноправног регулисања односа између држава као и њена научна обрада. Ради целовитости слике о историјату међусобних односа политичких заједница и њихових доктрина корисно је дати краћу информацију и о самим прапочецима друштвено-економских формација.

Сматра се да први писани документ из области међународних односа датира из 3100-тих година пре наше ере. То је уговор (исписан на каменом споменику) између два месопотамска града-државе Лагаша и Урне о регулисању границе. Касније се појављује више сличних писаних уговора код Египћана, Асираца и других. Има историјских студија које говоре о тзв. међународном праву у старој Индији и Кини.²⁾

У античкој Грчкој било је такође појава које имају сличности са институцијама савременог међународног права, али ту се као субјекти правних односа не појављују државе у правом смислу већ градови-државе (Атина, Спарта и др.). У тим унутар-грчким односима долазило је до закључивања разних споразума, као што су уговори о миру, савезу и удруживању, гарантовању личних слобода и својине странаца. Вредна је помена и чињеница да се наилази и на случајеве арбитраже из тог времена. Међутим, за разлику од Рима, у античкој Грчкој правна мисао се није развила тако да у бащини те велике старе културе нема правне доктрине.

У старом Риму, пак, право и правна мисао достигли су, као што је познато, висок ступањ развоја. Међутим, сасвим природно, и овде се не може говорити о међународно-правном праву, већ о сличним и сродним појавама (пре свега у оквиру тзв. »*jus gentium*«), као и о утицају римског права, његових института и доктрина на каснији развој међународног права. У пракси старог Рима развијена је била појава склапања уговора са другим, пре свега суседним народима; посебно треба истаћи уговоре којима се регулисала трговина са спољним светом (на пример, уговор који је *Марко Аурелије* закључио с немачким племенима у 175. години). Римљани су имали и установу ратификације уговора, коју је вршио Сенат. Сматра се, међутим, да је *доктрина праведног рата* (»*belum iustum et pium*«) — која се у одређеном виду појавила у том античком

2) Quincy Wright, *Problems of Stability and Progress in International Relations*, Berkley: University of California Press, 1954

друштву — најзначајнији допринос Рима историји међународног права. Осим тога, може се с правом тврдити да је у ствари најзначајнији допринос римског права посредне природе: када су у XVI и XVII веку почела прва разматрања и проучавања правних аспеката међународних односа онда су се писци у великој мери ослањали на римско право, примењујући његове институте и термине — мада су они превасходно приватноправни — на релативно аналогне ситуације на међународном плану (*»dominium«, који се тиче приватног власништва, на случај територијалног суверенитета; правила о мандату на функцију дипломатских агената; затим, окупација незаузетих територија, службености итд.*). Тај утицај римског права на међународно-правну теорију престаје у XVIII, а нарочито у XIX веку.

У односу на антички Рим *средњи век* представља не само застој већ и назадак у историји права уопште. *Доминантни фактори тог периода били су феудални друштвени односи*, католичка црква и Свето римско царство. Под њиховим утицајем настају канонско право, феудално право и посебан вид империјалног права. Сви скупа дају целину правне Структуре тог друштва. Као правни систем свакако је најзначајније канонско право, а упоредо са њим и теолошка правна доктрина. Међутим, у крилу феудалног друштва развијали су се постепено, у његовој каснијој фази, нови односи грађанског друштва и упоредо с тим и елементи или замеци новог, буржоаског права. Тако се и на правном плану међународних односа јављају замеци будућег међународноправног права. У том периоду поједини феудални принчеви, као и релативно осамостаљени градови у оквиру Светог римског царства, закључују различите уговоре и конвенције, како са спољним светом тако и међу собом. Предмети тих уговора били су склапање примирја или мира, стварање савеза³⁾ и друга слична питања из политичке области; у њима се могу наћи и случајеви регулисања екстрадиције, као и арбитражне клаузуле, које су чак биле доста честе. Осим тога, са развојем трговине развијала су се постепено и правила трговинског и поморског права, мада и ту у сасвим фудименталној форми. Стварало се у ствари обичајно право путем унилатералних и билатералних аката. На основу тога настале су збирке ових правила, међу којима ваља поменути збирку *»Oléron«* из XII века и *»Consolato del mare«*

3) Интересантно је поменути Англо-португалски уговор о савезу из 1373. године, који је био оживљен у току другог светског рата 1943. године, када је с позивом на њега Португалија ставила на располагање своје аеродроме Великој Британији.

из XIV века. Правно регулисање у овој области односи се на положај странаца и робе (наилази се на примену клаузуле националног третмана), права и обавезе бродовласника, помораца и путника, затим на продају бродова, ратни плен, хаварије и др. Као што се види, већином се радило о материји међународноправног приватног права. Са становишта међународноправног јавног права вредно је помена да су Венеција и Ђенова још у то време покренуле питање слободе мора.

У таквим условима у *средњем веку* настале су упоредно теолошка и лаичка правна доктрина. И једна и друга су само маргинално захватале питања из међународне области.

У историјско-правној литератури има мишљења да теолошко оживљавање римске доктрине праведног рата представља значајан допринос средњег века развоју доктрина које се баве међународним односима у ширем смислу.⁴⁾ Доктрина праведног рата врло рано је оживљена, у духу хришћанске филозофије, још у текстовима Светог Августина крајем IV и почетком V века, а затим код Исидора од Севиље, крајем VI и почетком VII века. Овај писац је, иначе, прихватио »*ius gentium*« и по Гају у смислу универзалног права, с тим што је узео углавном оне елементе овог права који по предмету улазе у савремено међународноправно право, као што су правила у вези с ратом и заробљеништвом, савези, уговори о миру и примирју, имунитет амбасадора и др. Најзад, свакако да је најзначајнији теолошки писац средњег века био Тома Аквински (XIII век), који се такође бави питањем праведног рата у свом познатом делу »*Summa Theologica*«.

Лаичка правна мисао овог раздобља дошла је до израза пре свега у вези са систематским студирањем Римског права — »*Corsus iuras civilis*« — на универзитету у Болоњи и другим италијанским градовима. Ови правни писци познати су под именом глосатори (XII и XIII в.) и пост-глосатори или коментатори (XIII и XIV в.). У делима ових последњих достигнут је и највиши домет средњовековне јуриспруденције. Најпознатији међу постглосаторима свакако је био Бартолус (XIV в.) који је, поред осталог, написао и познату расправу о репресалијама, која се сматра класичним делом те врсте. Уз Бартолуса треба споменути и његовог ученика

4) На пример: S. J. Regout, *La doctrine de guerre juste de Saint Augustin à nos jours*, A. Pedone, Paris, 1934; Salvioli, *Le concept de la guerre juste d'après les écrivains antérieurs à Grotius*, Editions Bossard, Paris, 1918.

и наследника Балда. У овој фази право, заједно са неким његовим међународним аспектима, почиње да се формира и као универзитетска дисциплина. Најзад, треба констатовати да је вероватно најзначајнији допринос средњовековне јуриспруденције развоју међународног права у ширем смислу била инаугурација међународноправног приватног права, које је у том периоду добило своје прве обриси и то како у позитивним правним актима тако и у радовима постгласатора.

Задржали смо се мало више на овој ранијој фази — коју можемо означити и као неку врсту предисторије међународног права — због тога што је она мање позната, а управо је на правном плану у том периоду и касније све до новијег доба највише долазило до изражаја интересовање за одређене аспекте међународних односа и њихово доктринарно третирање.

У традиционалној историјској, литератури новим веком се означава раздобље од краја XV века, тј. прецизно *од датума открића Америке — 1492. године*. У ствари, ради се о историјској смени два друштвена система — прелазу од феудалног на модерно грађанско односно капиталистичко друштво. Не упуштајући се у анализу процеса друштвено-економских промена о којима се у овом случају ради, указали бисмо само на чињеницу да се са потискивањем старих и пробијањем нових друштвених односа, тј. са развојем грађанског друштва, трговине и тржишта, који прелазе локалне и националне оквире, као и са настанком модерних националних држава, појављује и модерно међународно право. Јасно, и једно и друго је било постепен процес, али, ипак, почев од XVI века ново почиње све изразитије да потискује старо.

Постоји неколико значајних имена XVI и прве половине XVII века за која се везују почеци међународноправне науке. То су пре свега припадници веома јаке шпанске школе тога периода *Francisco de Vitorio* и *Francisco Suárez*, обојица професори теологије, затим, англицизирани италијан, професор римског права на Оксфордском универзитету, *Alberico Gentili* и, најзад, чувени холандски правник *Hugo Grotius*, чија се научна активност одвијала у првој половини XVII века.

Поменути представници шпанске школе развијали су своју правну — и у склопу тога међународноправну — филозофију на линији схоластичке традиције. Нарочито због те јако заступљене теолошке компоненте у доктрини ових правника, многи писци сма-

трају Huga Grotiusa правим оснивачем науке о међународноправном праву. Додуше, има и других, знатно мање бројних, супротних мишљења која припаднике поменуте шпанске школе сматрају оснивачима ове научне дисциплине, а Grotiusa њиховим учеником и следбеником. Реална оцена би била негде у средини: допринос и улога како де Vitorie и Suareza, тако и Gentilija су несумњиви и не могу се занемарити, али исто тако Grotius је својим замашним и за оно време модерним опусом свакако поставио најшире и најзначајније темеље међународног права на којима се стварно заснивао каснији развој ове дисциплине. Његово капитално дело је »De jure belli ac pacis« (О праву рата и мира) у коме је опет у центру пажње питање праведног рата, али су уз то третирана и многа друга фундаментална питања, као што су природно право и »jus gentium« (које он дефинише као прво »inter civitates«, тј. између држава), уговорно право (где је дао општу теорију), дипломатски имунитет (доктрина екстериторијалности), неутралност и др. Заправо, у овом свом делу Grotius је дао општу, широко постављену филозофију права, посебно међународног права. Осим тога, међу правима посвећеним појединим специјалним питањима посебно је значајна она посвећена слободи мора под истоименим насловом »Mare liberum«. Овим делом је постављен камен темељац за посебну грану — међународноправно поморско право.

Ако се са становишта правних школа посматрају ови пионери међународног права онда би се могла извршити једна условна класификација: Vitorio и Suárez припадали су природно-правној школи на линији хришћанско-сколастичке филозофије; за Gentilija пре свега треба рећи да није припадао овој првој школи, али би се тешко могао сврстати и међу позитивисте, мада се са доста разлога сматра да је он њима био ближи и да у ширем смислу представља претечу позитивистичког правца; за Grotiusa је најприхватљивија оцена ко ја га сврстава у тзв. синтетичку школу (у смислу комбинавања прва два приступа).

У другој половини XVII столећа (посебно после Вестфалског мира) и у XVIII веку, у процесу јачања капиталистичких односа производње и тржишта, посебно стимулираном индустријском револуцијом, све интензивније расте економска моћ грађанске класе и њен утицај на трансформацију друштвених односа, с једне, као и процес мењања тада постојеће међународне структуре у правцу формирања националних држава и јачања њихове улоге у међу-

народним односима, с друге стране. Ова развојна фаза завршава се преломним историјским догађајима — француском буржоаском револуцијом 1789, на плану унутрашњег друштвеног преображаја, и Бечким конгресом 1815. (којим су окончани Наполеонови ратови), на плану преображаја међународне структуре и система међународних односа. У тим условима у овој *ложи* све је развијенија пракса правног регулисања односа међу државама, а упоредо са њом изграђује се све целовитија наука о међународном праву.

Међународно правна доктрина овог периода развија се у оквиру две главне школе мишљења: позитивноправне и природноправне. Ширење позитивног међународног права у пракси односа међу државама, с једне стране, као и појава и развој модерне материјалистичке филозофије у Енглеској, с друге стране, утицали су на развој позитивноправне школе, али су исто тако допринели и еволуцији природноправне школе, која се у овој фази знатно ослобађа теолошко-сколастичке компоненте и добија секуларни карактер. Овај тренд је представљао значајан корак напред у изграђивању међународног права као научне дисциплине. Као резултат све богатије међународноправне праксе и као израз потребе за научном обрадом те праксе у овом раздобљу јављају се прве систематске збирке међународних уговора, међу којима су најпознатије: Leibnizov »Codex juris gentium diplomaticus« (1693. год.), Beinardov »Recueil des Traités du paix, etc.« (1700. год.), који је касније наставио да издаје Jean Dumont под насловом »Corps universel diplomatique du droit des gens« и , коначно, најпознатија збирка G. F. von Martensa »Recueil des principaux traités« која је почела да излази 1791. године.

Уз ових неколико општих напомена у вези са развојем међународног права у разматраном периоду вредно је још напоменути да се у XVIII веку израз »jus gentium« дефинитивно почиње употребљавати у смислу права које регулише односе међу државама (ово се односи и на преводе тог израза — »law of nations«, »droit des gens«, »Völkerrecht«); осим тога, Jeremy Bentham је у свом делу »Introduction to the Principles of Morals and Législation« (1789) први лансирао термин међународни (international), као што је, уосталом, он први употребио и термин »кодификација«, мада не сасвим у савременом смислу те речи.

Међу представницима *природноправне школе* овог периода истичу се пре свега Samuel Pufendorf, Christian Wolff и Emmerich

de Vattel. Сва тројица су, као што је већ напоменуто, дали наглашене секуларно обележје овом правно-филозофском правцу који је до тада имао превасходно теолошко порекло. Pufendorfovo главно дело је »О природном праву и праву народа« (De jure naturae et gentium) из 1673. године, у којем он систематски разматра читаво подручје права — јавно и приватно, унутрашње и међународноправно, с тим што је овом последњем дато релативно најмање простора. Осим тога што Pufendorf даје природном праву секуларан карактер, он том систему, који регулише односе меду народима, придаје и правно својство (за разлику од Hobbesa, на пример). Сматра се да је његов посебан допринос то што је поставио тезу о природној једнакости држава, која је код њега практично имала значење правне једнакости. Wolffov опус обухвата више дела, али је са становишта међународног права најзначајније »Право народа третирано у складу са научним методом« (Jus gentium methodo scientifica preparatum) из 1749. Ово, као и остала његова дела, представља чисто филозофски конструисан систем, уз потпуно занемаривање позитивноправне праксе. Коначно, Emmerich de Vattel, чија је полазна тачка била разрада Wolffovih идеја, објавио је 1758. године своје главно дело о међународном праву под насловом »Право народа« (Le droit des gens). Ту је дат систем међународног права заснован на принципима природног права, а са становишта практичне примене.

У оквиру *позитивноправне школе*, чији је допринос развоју међународног права у овој фази био од посебног значаја, ваља поменути најпре, енглеског професора права Richarda Zouchea, који је свакако један од првих представника ове школе. Његово главно дело о међународном праву је »Juris et judicii feccialis, sive juris inter gentes et quastionum de eodem explicatio« из 1650. године. Ово дело представља први покушај систематске обраде читаве међународноправне области. Још значајнији представник позитивистичке школе је био Холанђанин Cornelis Van Bynkershok, који се у свом делу потпуно ослобађа сваког теолошког утицаја и примењујући изразито позитивистички метод, ставља у први план међународне уговоре и преседане (мада полази од разума као крајњег извора права). Најпознатије његово дело је »Питања јавног права« (Quaestionum juris publici libri duo) из 1737. године. Код Bynkershoka треба посебно истаћи његов допринос међународном праву у односу на проблем неутралности, а исто тако је значајна његова обрада ма-

терије међународних уговора. Касније, крајем XVIII века, центар позитивистичке школе се помера у Немачку и њени главни представници су Johann Moser и Georg Friedrich von Martens. Најпознатије Мосерово дело је »Есеј о најновијем европском праву народа у рату и миру. («Versuch des Neusten europäischen Völkerrechts in Friedens und Kriegszeiten»), објављено 1777-1780. Martens је свакако једно од најзначајнијих имена овог периода, који се у неку руку њиме и завршава. С тим што његова дела такође отварају и нову еру још интензивнијег развоја међународног права и његове научне обраде. Martens је највише остао познат по својим значајним научно документарним публикацијама: »Збирка важнијих уговора« (Recueil des principaux traités), коју је он почео да издаје 1791. године и која је до данашњих дана остала главна колекција ове врсте; и »Преглед спољних односа европских сила« (Cours diplomatique, ou. Tableau des relations extérieures des puissances de l'Europe), објављен 1801. године, у коме су наведени по државама међународни уговори и законодавни акти који се тичу спољних послова. Осим ових дела од капиталне вредности за развој међународног права, значајно место заузима и његово познато студијско дело о међународном праву »Расправа о савременом праву народа Европе заснована на уговорима и обичају« (Précis du droit des gens moderne de l'Europe fondé sur les traités et l'usage), први пут објављено 1789. године. Ово дело, које је ушло у класику међународноправне литературе, представља први покушај напуштања ранијег система излагања на бази Римског права и организовања материје у складу са унутрашњом структуром ове групе права. У њему је остварено до тада најбоље систематско излагање међународног права, засновано на историјским и правним чињеницама међународних односа.

Свакако да код разматрања развоја међународноправног права крајем XVI и у XVII веку треба имати на уму и улогу коју су у томе имали истакнути филозофи тога доба, као што су Hobbes, Hume, Spinoza, Kant и Rousseau. Они нису само вршили утицај на схватања међународно правних писаца већ су маргинално расправљали и о појединим аспектима међународног права и међународних односа, пре свега, рата и мира.

Период XIX века (од Бечког конгреса 1815) и раних година XX века до првог светског рата представља фазу веома динамичног развоја међународноправног права. Снажан пораст материјалне производње на бази остварене индустријске револуције на европ-

ском континенту и одговарајућа општа економска експанзија, која се на међународном плану манифестовала у развоју светског тржишта, као и дефинитивна политичка победа буржоазије на бази већ развијеног капиталистичког система производних односа, нужно су се одразили и на међународне односе и међународноправно право. То је период формирања модерних националних држава, а с тим и модерних међународних односа и одговарајућег правног система, проширивања круга субјеката међународних односа тј. међународног права на ваневропске области (осим САД, укључују се и лагинскоамеричке земље и земље Далеког истока, мада под специфичним, полуколонијалним условима), разграђавања међународне сарадње и њене мултилатерализације и институционализације (стварањем првих међународних организација), као и стварања новог међународног система познатог под именом »Европски концерт«.

Овај период је обележен многим међународним скуповима посвећеним било првенствено политичким питањима (Беч 1815, Париз 1856, Берлин 1878. и др.) било осталим питањима међународне сарадње (разне Хашке и Женевске конференције, на пример). Многе одлуке и акти који су на њима усвајани били су од веома великог значаја за развој међународног права; они су имали у ствари међународни законодавни или кодификациони карактер. Тако су на Бечком конгресу, у Финалном акту, усвојени принципи слободне пловидбе међународним рекама, изражена осуда трговине робљем (у следству које је касније на Бриселској конференцији 1890. године усвојен Општи акт којим се правно забрањује ова трговина), а у посебном прилогу регулисано је питање ранга дипломатских агената (што представља први акт кодификације дипломатског права). Париским уговором од 1856. створена је Међународна дунавска комисија (као једна од првих међународних организација), у њему је први пут признат принцип права народа на самоопредељење (Молдавији и Влашкој), а посебним инструментом је усвојена позната Декларација о поморском праву. Берлинским уговором од 1878. године први пут се међународно регулише питање мањине (обавезе Турске и балканских земаља да не врше дискриминацију према верским мањинама). Тако се почиње ширити пракса мултилатералних конвенција, које су обично биле отворене за потпис и другим државама, а које су оправдано назване уговорима који стварају право (»law making treaties«). Још у већој мери допринели

су развоју међународног права остали међународни скупови који су били сазвани ради регулисања других, посебних питања међународних односа и сарадње. Да поменемо само међу актима који су на овим скуповима усвојени: Акт о пловидби Рајном из 1831, Женевску конвенцију о заштити рањеника у рату из 1864, акте којима су створене Телеграфска унија 1865. године и Поштанска унија 1874, Међународну конвенцију о железничком теретном саобраћању из 1890, Међународну санитарну конвенцију из 1903, документе Хашких мировних конференција из 1899. године и 1907 (мирно решавање спорова и правила ратног права) и др. Међутим, развој писаног међународног права остварује се и путем ширења праксе закључивања двостраних уговора ради регулисања питања сарадње из разних области (трговина, конзуларна питања, екстрадиција, монетарна питања, саобраћај, рибарење и др.).⁵⁾

Значајну карактеристику овог периода чини и појава првих међународних организација, чији се број прилично брзо повећавао. Тако је створена прва речна администрација за регулисање пловидбе Дунавом — Дунавска комисија 1856, Организација Црвеног крста 1863, Светска телеграфска унија 1865, Светска поштанска унија 1863, Бернски биро за заштиту индустријске својине 1883. и Биро за заштиту литерарне својине 1886, Централни биро за међународни транспорт 1890, међународни биро за јавно здравље 1907. итд. Стварањем међународних институција, у оквиру којих сарадња између држава поприма организован карактер, међународни односи добијају једну нову димензију, а међународна заједница почиње да се испољава као таква.

Конечно, треба истаћи још једну значајну компоненту развоја међународног права у овој фази — а то је међународно правосуђе. Његов развој се испољава у наглом ширењу праксе међународно-правне арбитраже. Осим све чешћег уношења арбитражне клаузуле у међународноправне уговоре и решавања спорова путем њиховог изношења пред *ad hoc* арбитражне судове⁶⁾ *долази крајем XIX века и до стварања прве сталне међународне судске институције*

5) По процени аустријског историчара Bittnera у разматраном периоду било је укупно закључено око 16.000 уговора (Die Lehre von den völkerrechtlichen Vertragskunden, 1924, S. 13).

6) Традиција арбитраже — која је иначе врло стара институција — обновљена је заправо у англо-америчком уговору од 1794. познатом под именом »Jury Treatu«, а до њене шире примене долази у другој половини XIX века. Једна од првих, и најпознатијих пресуда је она у англо-америчкони спору »Alabama«.

— *Сталног арбитражног суда у Хагу, који је установљен на првој Хаашкој мировној конференцији 1899. године.*

Тако је у овом периоду позитивно међународно право доживело свестрану и интензивну еволуцију: развила се широка мрежа билатералних и мултилатералних међународноправних веза, међународна сарадња је попримила институционалне оквире, приступило се заједничком међународноправном регулисању појединих питања и кодифицирању одређених правних правила и отпочела је да се шире развија пракса међународноправног судства. У таквим условима сасвим природно да је и наука о међународноправном праву доживела свој даљи, значајан развој, своје уобличавање у целовиту научну дисциплину. Исто тако је разумљиво што је ова наука — у условима новог капиталистичког друштва и под утицајем снажног развоја позитивног међународног права, с једне, и природних наука, посебно физике. С друге стране — практично потпуно напустила природноправну школу и развијала се на линији позитивистичке филозофије права. Било је неких покушаја настављања традиције природноправне школе, као што је то био случај са енглеским правником Jamesom Logimegom, али они имају сасвим маргиналан значај. Осим тога, у оквиру филозофске литературе, у којој су као и раније била узгред дотицана и питања из области међународних односа и права, долазили су такође до израза и други правци мишљења. Тако, на пример, Хегел у једном одељку своје Филозофије права (1821. год.) посебно третира питања међународноправног права у духу свог метафизичког схватања света, полазећи од државе као отеловљења »националног духа« односно »мораине идеје«. Међутим, његова схватања су имала веома мали утицај на међународноправну доктрину.

Наука о међународном праву се у овој фази искристалисала као чисто правна дисциплина, ослобађајући се примеса филозофије, теологије и политике. Осим тога, она се ослобађа и елемената дипломатске технике, као и праксе примене приватноправних концепата на међународноправне ситуације. Најзад, долази и до дефинитивног раздвајања међународног јавног и међународног приватног права, која се конституишу у посебну грану правне науке.

Међу првим представницима позитивноправне школе овог периода јавља се у Енглеској John Austin (1790—1859), који је разликовао »право у правом смислу« — унутрашње право и оно које то није — међународно право, које је сматрао тзв. позитивном

моралношћу (*»positive morality«*). Међутим, он није негирао међународно право, које се по њему састојало од *»мишљења, и осећања која постоје међу народима уопште«*. Наиме, одређујући овакав карактер међународног права он није порицао постојање, вредност и ефикасност његових правила. Следећи познати теоретичар позитивноправне школе био је професор Хајделбершког универзитета Georg Jellinek, чија је основна теза да се државе, ступајући у међусобни правни однос, потчињавају међународном праву путем акта *»самоограничења«* (изложена у делу *»Die rechtliche Natur der Staatenverträge«*, 1880. године). Још значајнији допринос развоју ове доктрине представља знатно касније дело другог немачког правника Heinricha Triepela *»Völkerrecht und Landesrecht«* (Међународно и унутрашње право) из 1899. године. Triepelova теза је да, за разлику од унутрашњег права, које проистиче из воље односне државе, извор међународног права чини заједничка воља држава, која се надмећује у међународним споразумима — како изричито закљученим уговорима тако и прећутно прихваћеним обичајима. Овај приступ истовремено изражава *»дуалистичку«* доктрину о природи међународног права.

У овом периоду појављује се низ еминентних међународноправних писаца, међу чијим радовима се посебно истичу општа, систематска дела о међународноправном праву. Навешћемо један број значајних примера: немачки правник (који је писао на француском) J. L. Klüber, *»Droit des gens moderne de l'Europe«* (Савремено међународно право Европе), 1819. године, који по много чему представља Мартенсовог следбеника; A. W. Heffter, *»Das europäische Völkerrecht der Gegenwart auf den bisherigen Grundlagen«* (Савремено европско међународно право на досадашњим основама), 1844. године; Bluntschli, *»Das moderne Völkerrecht als Rechtsbuch dargestellt«* (Савремено међународно право презентирано као правна књига), 1868. године, које садржи и прве значајније покушаје научне кодификације међународног права; Pradier-Fodéré, француски правни писац, објавио је у периоду 1885—1906. веома замашно дело, у осам свезака на вие од осам хиљада страница, под насловом *»Droit international public européen et américain«* (Европско и америчко међународно јавно право), у којем он, поред постојећег, разматра и право које по њему треба да се усвоји, а осим тога он доста места даје и разматрању међународног приватног права; италијански правник Pasquale Fiore објавио је 1879—

1884. своје главно дело у три тома »Trattato di diritto internazionale pubblico (Расправа о међународном јавном праву): аргентински правни писац и државник Carlos Calvo постао је широко познат по своме делу »Droit international théorique et pratique« (Међународно право у теорији и пракси), 1868, које је првобитно било објављено у две свеске, док је у последњем допуњеном издању из 1896. вишеструко повећано на шест свезака; међу америчким писцима истичу се James Kent, који је у првом делу својих »Commentaries on American Law« (Коментари америчког права), чије објављивање почиње 1826, дао систематски преглед међународног права и Henry Wheaton, чије је главно дело »Elements of International Law« (Елементи међународног права), 1836. године; од руских писаца посебно се истиче професор права Петроградског универзитета Федор Федорович де Мартенс са својим познатим делом »Међународно право цивилизованих народа«, 1882; најзад, истакнуто место међу међународноправним писцима овог периода заузима неколико енглеских аутора — Robert Phillimore, са делом »Commentaries upon International Law« (Коментари међународног права) из 1854—1861, E. W. Hall, чије је главно дело »Treatise on International Law« (Студија о међународном праву) из 1880. и, најзад, F. L. Oppenheim, чије се чувено дело »International Law« (Међународно право) из 1905—1906. године, још и данас допуњује и издаје.

За развој науке о међународном праву значајни су још неки моменти из овог периода. Ту имамо у виду *покретање научних часописа и стварање међународних научних друштава у области међународног права*. Прва ревија ове врсте је *Revue de droit internationale et de législation comparée*, која је покренута у Бриселу 1869. године; затим су се појавили познати француски часопис »Revue générale de droit internationale public« 1894. и амерички часопис »American Journal of International Law« 1907. године, који и данас излазе и спадају међу водеће периодичне научне публикације у овој области. Оба позната међународна научна друштва основана су 1873. године: Институт за међународно право (*Institut de droit international*, основан на конференцији у Ghentu, Белгија) и удружење за међународно право (*International Law Association*, основано на конференцији у Бриселу).

ДИПЛОМАТСКА ИСТОРИЈА

Пре свега треба истаћи да је не само дипломатска историја већ и историјска наука у целини од значаја за проучавање политичких заједница, како са становишта претходног развоја, који је допринео појави ове дисциплине, тако и са становишта њених текућих проучавања, која се нужно користе историјском грађом и резултатима историјских истраживања.

Елементи дипломатске историје могу се наћи још у текстовима из релативно далеке прошлости — код античких историчара или касније у ренесанси (XV—XVI век) код *Machiavellij-a* («Принц», «Флорентинска историја») и других. Међутим, њен развој као посебне дисциплине почиње у ствари у XVII веку са првим публикованим збиркама међународних уговора и дипломатске кореспонденције, као и нешто касније са појавом тематских студија и монографија из ове области међународних односа. Свакако да је систематско прикупљање, сређивање и публикавање релевантне грађе представљало неопходну базу за проучавање дипломатских односа у одређеним историјским периодима.

Прва значајна збирка те врсте био је *Leibnizov »Codex Juris Gentium Diplomaticus«*, који је објављен крајем XVII века. После тога, у XVIII веку, појавиле су се и друге познате збирке докумената чији су аутори били Thomas Rymer, Jean Dumont, Guillaume Garden и G. F. de Martens. Затим, у XIX веку, ова пракса се све више развија и добија одређене усталене видове, пре свега на тај начин што владе почињу да објављују збирке своје дипломатске кореспонденције и закључених међународних споразума; исто тако и материјали међународних конференција, као и документи међународних организација, које се стварају у том раздобљу, постају доступни јавности и посебно заинтересованим стручњацима. Осим тога, обogaћењу извора дипломатско-историјске граде доприноси и све распрострањенија пракса објављивања мемоарске литературе истакнутих државника и дипломата. Сасвим разумљиво да је то не само створило неопходну солидну базу за научну обраду дипломатске праксе већ је и стимулативно деловало у том правцу.

Као резултат тог развоја појављују се и прве тематске студије и монографије, као и опште или регионалне дипломатске историје. Тако, да наведемо као примере, већ у XVII веку објављена је књига *Abrahama Van Wicqueforta »Амбасадор и његове функције«* (1681.

године), у XVIII веку имамо књигу François de Callièresa »О начину преговарања с принчевима« (1716. године), затим, у XIX веку, Benedettiјеve »Студије о дипломатији« (1896) и почетком XX века књиге Johna Fosterа »Дипломатска пракса« (1906), Ernesta Satowa »Водич кроз дипломатску праксу« (1917) и низ других које су се касније у све већем броју појављивале. Исто тако, нарочито касније у XX веку, све више се објављују и историје дипломатије било општег карактера било оне специјализиране — посвећене појединим регионима или државама, односно појединим ужим историјским раздобљима, као што су дела Kocha, Dupuisa, Thomasa Baileya, Charlesa Petricе, Владимира Потемкина и других.

Развој дипломатске историје у раздобљу пре XX века свакако да је сам по себи представљао значајну компоненту активности на проучавању одређених видова међународног живота и истовремено у одређеном смислу припремао терен за појаву науке о међународним односима. Међутим, још више је значајан утицај који је дипломатска историја вршила на сам каснији развој науке о међународним односима, нарочито у периоду између два рата. С овим у вези треба споменути и чињеницу да су се у тој ранијој фази радови из области међународних односа јављали и из дела историчара дипломатских односа (као што је то био случај и са стручњацима за међународно право). Исти корен имају и нека ранија схватања да су међународни односи у ствари текућа дипломатска историја, тј. обрада актуелних дипломатско-политичких односа.

ПОЛИТИЧКИ АСПЕКТИ ОДНОСА МЕЂУ ДРЖАВАМА

Поједини политички аспекти односа међу државама појављују се као предмет разматрања, у већој или мањој мери, често сасвим маргинално, у философској, философско-политичкој, међународноправној и историографској литератури ранијих историјских раздобља. Тако су, како истиче Quincy Wright,⁷⁾ дипломатски историчари често уносили у своје редове уопштавања о здравој политичкој пракси, наглашавајући обично примат начела равнотеже снага, а многи писци који су се бавили питањима војне стратегије и ратне вештине истицали су да рат представља вођење политике другим средствима.

7) Quincy Wright, Problems of Stability and Progress in *International Relations*, Berkley: University of California Press, 1954

Још у античкој литератури могу се наћи неки примери третирања односа међу државама као што је то, на пример, случај са Аристотеловим делом »Политика«. Међутим, много чешће се разматрања ове врсте појављују касније, почев од ренесансе. Тако, Machiavelli у свом делу »Принц« (1511) расправља о односима међу државама (пре свега кроз призму односа међу феудалним принчевима), о моралу и реципроцитету у међународним односима, а Jean Bodin излаже своју општу теорију о суверенитету. У XVII веку ови примери се могу наћи у делима Francisa Bacona и Johna Locka (доктрина праведног рата); у XVIII веку Thomasa Hobbesa (о природи односа међу државама, посебно о природном стању непријатељства и рата међу њима), Davida Humea (о равнотежи моћи), Immanuela Kanta (о миру и рату), и J. J. Rousseaua (о природи односа међу државама, посебно о рату); у XIX веку Хегел (о односима међу државама у рату и миру), Alexis de Tocqueville (о међународним односима тог периода), Karl Marx и Friedrich Engels (о појединим конкретним појавама на међународноправном плану).

Као што се види третирање међународних политичких односа све до XX века није попримило вид посебног и систематског научног изучавања.

МЕЂУНАРОДНЕ ОРГАНИЗАЦИЈЕ КАО РЕГУЛАТОРИ СВЕТСКОГ МИРА И ЊИХОВА УСПЕШНОСТ

Питање организовања међународне заједнице у циљу успешније сарадње на остварењу заједничких интереса држава као и учвршћења мира било је предмет интересовања још од средњег века. Међутим, прве међународне организације јављају се тек у другој половини XIX столећа, а прва општа, светска организација, Друштво народа, у двадесетим годинама XX века.

У историјском прегледу смо издвојили раније покушаје бављења овим проблемом светског организовања из разлога што ти релевантни текстови имају сасвим специфичан карактер. У тим случајевима није се радило о научним разматрањима, већ, заправо, о једној врсти утопистичких подухвата, о спекулативној конструкцији планова и предлога о идеалној организацији међународне заједнице у циљу обезбеђења трајног мира. Ти текстови, строго узевши, не спадају ни у политиколошку, ни у филозофску ни у правну литературу. Њихови аутори су били и познати филозофи и мање познати дипломати, затим теолози, државници, правници и други.

Први познати средњовековни текст ове врсте је дело француског правника *Pierre Dubois* под насловом »*De recuperatione terre sancte*« (Повраћај Свете земље) из 1306, у коме он предлаже, као пут за остварење мира у целом хришћанском свету, стварање општег већа свих хришћанских принчева и прелата на челу с папом, чиме би се ратови ставили ван закона, а спорови решавали путем арбитраже. У XV веку јавља се нацрт чешког краља Ђорђа Пођебрада (1462) у којем се он залаже за стварање неке врсте федерације, савеза између њега и француског краља Louisa XI, с тим што би се тај савез затим проширио и на остале европске владаре; и овде се предвиђају одређени стални органи (стално веће и стални федерални суд).

У XVI веку слична идеја је била укључена у уговор закључен између Хенруја VIII и François I 1518. године (*стварање савеза против Турске с позивом свим другим, хришћанским владарима да се придруже, а у циљу обезбеђења трајног мира*). У XVII веку појавило се неколико нових планова о међународном организовању ради остварења трајног мира. Тако је Emeric Crucé изложио план ове врсте у памфлету објављеном 1623. године под насловом »*Le Nouveau Cynée; ou, Discours d'état représentant les occasions et moyens d'établir une paix générale*« (организационо тежиште је било на стварању сталне скупштине амбасадора чија би основна функција била судског карактера — решавање спорова међу владарима). Познатији од овога је велики план француског краља Хенруја IV који је после његове смрти у својим мемоарима објавио бивши министар Sully (1610. године). У овом плану залагало се најпре за реди-стрибуцију европске територије на петнаест држава, затим њихово удруживање у федерацију на челу које би било опште веће са врховним политичким и судским функцијама; поред овог централног органа створило би се и шест провинцијских већа. Крајем истог столећа објавио је и William Penn 1693. године свој пројекат којим је предвиђао федерацију (укључујући у њу и Русе и Турке) са врховним већем као највишим органом. Ово тело је имало разрађену парламентарну структуру и поступак; број гласова чланова био је одређен у складу са њиховим спољнотрговинским приходима.

У XVIII столећу један од најпознатијих планова био је »*Projet pour rendre la paix perpétuelle en Europe*« (Пројекат за обезбеђење трајног мира у Европи) Abbé de Saint-Pierre. Његова жеља је била да овековечи »status quo« на бази Утрехтског уговора, па је сврха предложеног савеза односно федерације била да се спрече како ме-

ђународни тако и грађански ратови; федерација би такође гарантовала постојеће облике владавине у европским земљама; врховни орган би био Сенат, који би решавао спорове и путем војне силе приморавао странке да се повинују тим одлукама; у Сенату би само веће државе имале по један глас, а мање би групно гласале са по једним гласом за сваку групу. Међу филозофима овог периода идејом о организовању држава у циљу обезбеђења трајног мира бавили су се и Jeremy Bentham, J. J. Rousseau и Кант. Познат је Кантов есеј »Zum ewigen Frieden« (О трајном миру). У овом есеју Кант критички разматра концепцију трајног мира, који сматра остваривим циљем у једном дужем процесу постепених промена; између осталог, заступа идеју да треба укинути стајаћу војску и да треба створити конфедерацију слободних земаља.

Пројекти о трајном светском миру знатно губе у значају у XIX веку. Уместо тога долазе до изражаја друге тенденције које се могу само у једном ограниченом смислу довести у везу са ранијом прекупацијом међународноправног организовања у циљу обезбеђења трајног мира. Прво, у другој половини тог столећа долази у пракси до првих видова међународноправног организовања (о чему је овде већ било речи), с тим што те организације, нису стваране у циљу обезбеђења мира већ ради регулисања сарадње по одређеним практичним питањима од заједничког интереса. Друго, као непосредан резултат овог развоја у пракси јављају се у литератури почетком XX века, уместо ранијих утопијских планова, први покушаји анализе историјске грађе о међународним организацијама, као што је књига Paula Reinscha о међународним јавним унијама, објављена 1911. године. Треће, конкретне политичке акције држава у циљу јачања мира удруженим напорима у то време нису биле усмерене ни на стварање општих међународних организација нити на остварење идеала вечитог мира, већ су ишле за тим да заједничком сарадњом регулишу нека практична питања како би побољшале услове за очување мира, а исто тако и ублажиле негативне ефекте рата по човечанство (најпознатији примери те врсте су Хашке мировне конференције 1899. и 1907. године). Најзад, четврто, већ почетком XIX века јављају се тзв. мировне акције чији је циљ био мобилисање јавног мњења против рата, а у корист мира ради утицања на владе и политичке партије. Први такав покрет јавља се 1815. године када је створено Њујоршко мировно друштво, затим се слична друштва стварају у Лондону 1816, Паризу 1821. и Женеви 1830, док је у Лондону 1843, одржан први Међународни конгрес за мир.

Овај пацифистички покрет, који је био најјачи у САД и Енглеској, је у то време имао религиозни и радикални карактер (супротстављао се војној обавези и било каквој подршци војним припремама и активностима). Средином прошлог века он знатно јењава, да би поново оживео крајем истог столећа, пре свега у ослонцу на пацифистичке идеје социјалистичких партија које су биле у успону.

ПОЧЕТНЕ ПОЈАВЕ МЕЋУЗАВИСНОСТИ И ПОВЕЗАНОСТИ ДРЖАВА И НАРОДА

Модерно капиталистичко друштво, динамиком свог економског и технолошког развоја, довело је до релативно високог степена међузависности и повезаности држава и народа. Интереси економског и другог развоја све више су упућивали државе на међународну сарадњу, али су доводили и до противуречних позиција. Стварао се све шири и гушћи сплет разноврсних односа сарадње уз почетне видове њиховог институционалног организовања, али су истовремено расле и експанзионистичке тенденције, угрожавајући стабилност међународних односа на све ширем плану. Поред процеса глобализације економских односа на бази разрастања светског тржишта, светску димензију попримају и политички односи и то како у условима мира тако и условима рата. Авет светског рата све јасније се испољава у фази империјалистичког капитализма почетком XX века. У таквим условима међународни односи су све израженија компонента друштвене заједнице и нужно привлаче све више пажњу и интересовање како шире јавности тако и научноистраживачке мисли. Они висе нису интересантни само као историјска грађа већ и као специфичан вид актуелне друштвене стварности и тенденција њеног будућег развоја. Ма колико прожет противуречностима и повезан доста рудиментарним везама, свет се све више почиње испољавати као заједница која има своју посебну логику функционисања и развоја. Према томе, сам предмет науке о међународним односима еволуирао је у једну специфично и јасније изражену, садржајнију и компактнију материју.

Затим, иако је тај моменат садржан већ у претходној констатацији, треба посебно истаћи ефекат еволуције међународноправног оружаног сукоба у правцу светског и тоталног рата на пораст друштвене и научне заинтересованости за збивања на међународном плану. Тенденција развоја у том правцу била је видљива већ почетком овог века и проблеми рата и мира постали су саставни

део основног питања националне и опште људске егзистенције и прогреса. Каснији развој је само потврдио основаност те преокупације. Стога су се у центру првих активности које су водиле стварању науке о међународним односима налазила управо та питања — рата и мира.

Најзад, у то време достигнути степен развоја друштвених наука и, посебно, паралелан процес формирања модерне политичке науке, створили су потребне услове за појаву и постепени развој ове нове научне дисциплине. Овај моменат, да се наука о међународним односима појављује у условима када су сродне научне дисциплине биле већ формиране односно достигле одређен степен развоја, имао је и своје друге, пропратне ефекте у том смислу што је у овој почетној фази јако била изражена тенденција преношења концепата и методолошких поступака поменутих дисциплина (нарочито међународноправног права и дипломатске историје) на терен међународних односа. Но, ово је само узгредна напомена о којој ће касније још бити речи у контексту идејних утицаја којима је ова млада дисциплина била изложена.

Могло би се још напоменути да су врло вероватно и две Хашке мировне конференције (1899. и 1907. године) представљале један од непосредних фактора стварања одговарајуће климе односно подстицаја већем и специфичнијем интелектуалном ангажовању на пољу међународних односа.

Све ово говори о настајању објективних и субјективних услова, могућности и подстицаја за појаву и развој науке о међународним односима, с тим што је у тој раној фази резултат њиховог деловања био више у наговештају него у остварењу, да би тек у следећем периоду после првог светског рата даљи развој изражених тенденција довео до конкретних видова и ширег процеса развоја ове научне дисциплине. Стога поједини писци чак занемарују ову фазу и узимају период између два рата као почетак развоја науке о међународним односима. Нама се, међутим, чини да не треба занемарити ни то што се макар само у заметку појавило на том плану у првим деценијама XX века, тим више што постоји несумњив континуитет између тих појава и оних каснијих у периоду између два рата.

Почеци науке о међународним односима обично се везују за појаву одређених институција и првих монографских радова из те области. Године 1910. основана је у Њујорку Карнегијева задужби-

на за међународних (Carnegie J Endowment for International Peace), а убрзо затим и Фондација за светски мир (World Peace Foundation) у Бостону.

Ове институције имале су два основна, међусобно тесно повезана циља: обезбеђење и јачање међународног мира, пре свега путем изналажења нових, ефикасних начина за мирно решавање спорова и унапређење међународне сарадње како у интересу мира тако и у интересу опште добробити. У сваком случају, као што се и из самих њихових назива види, у центра пажње ових институција био је светски мир. Њихова активност је првенствено била усмерена ка унапређењу мира у свету. Мада је у тој активности била заступљена и компонента пропагирања идеје о светском, миру путем удружене међународне акције, ипак је тежиште њихове оријентације било на развијању научне мисли у овој области и то помагањем и стимулирањем развоја одговарајуће научне публицистике као и организовањем научних скупова. Циљ је био да се тим путем развије и ојача свест о значају и неопходности мира у свету, као и да се укаже на конкретне могућности за постизање таквог међународноправног поретка у коме конфликтни интереси и спорови неће доводити до рата.

Осим публикација које су у том периоду објављене под окриљем ове две институције посебно треба истаћи и оне Paula Reinscha »World Politics at the End of the Nineteenth Century Influenced by the Oriental Situation« (1900) и »Public International Unions« (1911), које неки хроничари науке о међународним односима сматрају пионирским делима у литератури из ове научне области. Исто тако се у том периоду појављује и књига енглеског писца Normana Angella »The Great Illusion: A Study of the Relation of Military Power to National Advantage« (1908), у којој он заступа идеју међународноправног мира на основама рационалистичке филозофије. Најзад, да поменемо и књиге Charlesa Richeta »Le passé de la guerre et l'avenir de la paix« (1907) и Leonarda Woolfa »International Government« (1916).

За разумевање основних карактеристика које је наука о међународним односима имала како у процесу свог формирања. Касније важно је имати на уму чињеницу да се она не само појавила већ и остварила свој најшири и најпотпунији развој у Сједињеним Америчким Државама. Стога су се у њој одражавале политичка и идејна мисао те средине. Посебно је видан утицај америчке поли-

тичке филозофије односно политичких наука, а у одређеном смислу и међународноправне школе датог раздобља.

У младој политичкој науци Америке крајем XIX и почетком XX века присутни су били остаци и утицај и природноправне школе и идеалистичке филозофије Канта и Хегела. Међутим, посебна заједничка карактеристика те политичке мисли била је њена *реформистичка оријентација*, која је вукла корене из политичког либерализма XIX века, а који се великим делом заснивао на претпоставкама рационализма и историјског детерминизма у смислу нужности сталне узлазне линије прогреса ка миру, демократији и изобиљу. Суштина реформистичког правца је била у одбацавању апстрактног и књишког прилаза из прошлог века и у усмеравању научне мисли ка практичној реформи односа у друштву, тј. ка побољшавању и усавршавању друштвених, економских и политичких институција.

Наука о међународним односима је у том смислу делила судбину политичких наука у целини, мада је она трпела и друге специфичне утицаје, као што је утицај међународноправних концепција и прилаза. Према томе, основна карактеристика науке о међународним односима на овом почетном ступњу њеног развоја је њена реформистичка оријентација унапред назначеном смислу. Упрости говорећи, линија размишљања ових првих писаца на пољу међународних односа била је следећа: рат је очигледно зло којег човечанство треба да се ослободи, а пошто је човек рационално биће основно је — за остварење међународног мира и сарадње — да се развије његова свест (тима и међународна свест) о томе да је рат ирационална и анахронична ствар, као и свест у суштинској хармонији људских интереса (сходно томе и интереса међу државама); осим тога, треба створити и усавршити инструменте за обезбеђење мира и унапређење међународне сарадње, а то су пре свега право и међународне институције. Сходно томе, потребно је: развијати међународну свест путем ширења и унапређења адекватног образовања, јачати међународно право путем његове кодификације, иновације и обавезне снаге, као и путем усавршавања постојећих и стварања широке мреже нових међународних установа (међународне организације, суд, арбитража). Тако ће људски разум моћи да путем права и институција елиминише конфликте и оствари свестрану сарадњу међу народима и државама.⁸⁾

8) Колико се идеалистички поједностављено гледало на проблем рата и мира, као и на улогу науке о међународним односима и одговарајућих установа у постизању трајног

Из реченога већ јасно произлази да се у првим текстовима који обележавају појаву литературе о међународним односима није радило о анализи конкретног чињеничног материјала из ове друштвене области, односно о истраживању суштине тих појава и утврђивању њихових узрочно-последичних веза и тенденција развоја, као ни о покушају теоретског уопштавања на бази истраживачких резултата, већ су основни циљ и сврха да се изнађу и разраде најидеалнија решења за уређење односа међу државама. То су у суштини били рецепти и шеме како да се оствари постављени циљ међународне, заједнице - свет мира и сарадње. Све у свему, полазећи са рационалистичких претпоставки, разрађивана је једна идеалистичка шема са доста права а мало политичке мисли. Ова својства карактеришу у великој мери науку о међународним односима и у следећој фази, нарочито у 1920-тим годинама.

Zoran Milosavljevic

SUBJECTS OF INTERNATIONAL RELATIONS

Summary

Even more, Platon found that the politics can and must be learned for the common good of the political community. The main field of ancient politics was the political community. That psychological sense of higher protection when we are with someone and when someone lead us, someone who knows the way, and the first wall of the foundation is the first political community. Lived experience of communion in the family and the tribe contributes to a man to accept the polis as a political community. Existential necessity forces them to survive.

The author of this text wants to emphasize the importance in understanding the functioning of political communities as a key factor in today's modern political sphere-positioning, especially for small countries that apparently do not belong to the league of super-powers, are in the form of transition that are often a consequence of the same, or must be adequately prepared to identify action of super-powers, as well as readiness to respond promptly in the

светског мира показују и ове речи из писма које је Царнегије упутио члановима Савета (Trustees) своје новоосноване задужбине: »Када... рат буде елиминисан као недостојан цивилизованих људи, чланови Савета ће тада размотрити које је следеће највеће зло или зла чије би отклањање — или који би нови позитиван елемент или елементи ако се унесу, или подстакну, или све заједно — у највећој мери унапредили прогрес, уздизање и срећу човека, и тако даље из столећа у столеће... моји чланови Савета ће ... одредити како ће најбоље помоћи човеку у његовом непосредном узлазном ходу ка све ширим ступњевима развоја. (Year Book for 1911, Carnegie Endowment for International Peace, Washington D. C, 1912, p. 3).

modern global political system and to found its place. In this way, they fight for its existence, before all, the existence of its people. In his argument, the author shows the creation of political communities, as well as the need for the development of international law and international relations. For more detailed study of the political community is paying attention to the importance of diplomatic history, political aspects of relations between countries, the importance of the international community as a regulator of world peace and success in it, appear interdependence and connection states and nations.

Keywords: Political community, international law, international community, diplomatic history, interdependence, state, society, social relations, people, alliances, sovereignty, sovereignty, legal doctrines.

ЛИТЕРАТУРА

- Quincy Wright, Problems of Stability and Progress in International Relations, Berkley: University of California Press, 1954
- S. J. Regout, La doctrine de guerre juste de Saint Augustin à nos jours, A. Pedone, Paris, 1934
- Salvioli, Le concept de la guerre juste d'après les écrivains antérieurs à Grotius, Editions Bossard, Paris, 1918.
- Carnegie Endowment for International Peace, Washington D. C, 1912
- Die Lehre von den völkerrechtlichen Vertragskunden, 1924
- Проф. др Драган Симеуновиц, Увод у политику теорију, Институт за политику студије, 2009, стр. 19, 43, 44, 45
- Проф. др Драган Симеуновиц, Нација и глобализација, Зограф, 2009, стр. 7, 109, 112, 126

Овај рад је примљен 16. марта 2010. а прихваћен за штампу на састанку Редакције 25. маја 2010. године.